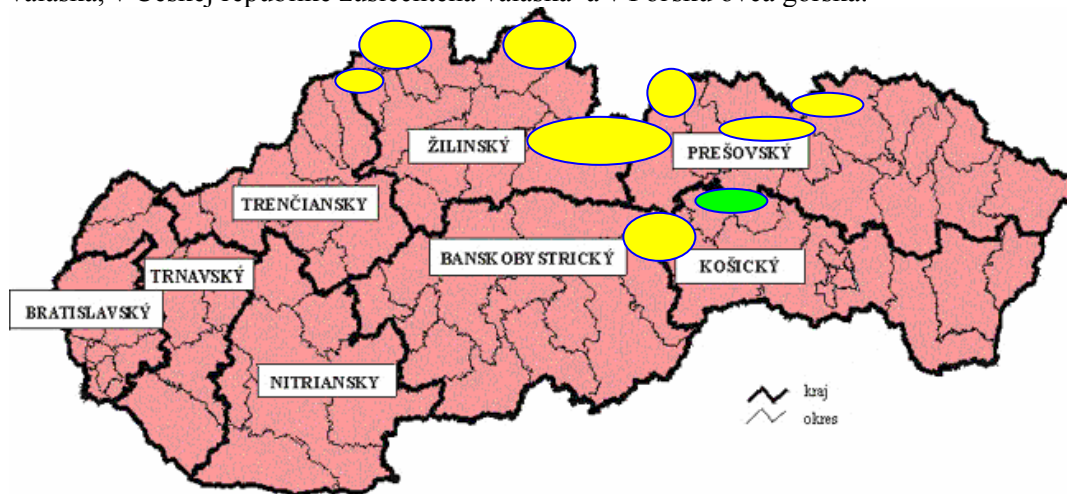

OVCE

Druh:	OVCA DOMÁCA
Plemeno:	Valaška
Miestny názov alebo synonymum:	Valašská ovca

Oblasť výskytu

Valašské ovce sa dostali na územie dnešného Slovenska s valašskou kolonizáciou v 13. a 14. storočí. Valaška patrí do skupiny „cáповých“ oviec chovaných na Balkáne. Na Slovensku sa valašské ovce chovali nadmorskej výške 600 – 1200 metrov celé generácie najmä na Liptove, Kysuciach, Orave, Spiši, v oblasti Nízkych Tatier, Veľkej a Malej Fatry a Spišskom Rudohorí. V súčasnosti sa valašské ovce chovajú okrem Slovenska ako génová rezerva v Českej republike, kde sa uskutočňuje ich revitalizácia. V Slovinsku sú vedené ako génová rezerva ovce plemena bovska (bovec sheep), ktoré sú fylogeneticky, fenotypovo i z hľadiska úžitkového zamerania blízke plemenu valaška, resp. zošľachtená valaška. Fenotypovo veľmi podobné ovce našim valaškým ovciam sa chovajú v oblasti karpatského oblúka aj v Rumunsku, Bulharsku, na Ukrajine a v Poľsku. O pôvodné valašské ovce prejavila eminentný nadácia Pro Specie Rara (v 2. polovici 90 rokov minulého storočia) a v tomto roku aj chovatelia valašských oviec z Nemecka. Na podklade valašských oviec bolo na Slovensku vyšľachtené plemeno zošľachtená valaška, v Českej republike zúšľachtená valaška a v Poľsku ovca gorská.

- Oblasti s možným výskytom oviec pôvodnej valašky
- Oblasť kontrolovaného chovu valašských oviec.

Celková veľkosť populácie a štruktúra stáda

S revitalizáciou chovu pôvodných valašských oviec ako génovej rezervy sa na Slovensku začalo v r. 1992. V tomto roku v rámci Slovenského zväzu chovateľov vznikol Klub chovateľov valašských oviec so sídlom v Ružomberku (KCHVO). Do Klubu chovateľov vstúpilo 15 členov, ktorí začali sústredovať ovce, ktoré sa približovali z hľadiska fenotypu pôvodnej valaške. Od r. 1992 došlo v chove valašských oviec k viacerým zmenám z hľadiska početnosti stavov, štruktúry stáda, počtu chovateľov. Zmeny, nie vždy pozitívne, mali objektívne, ale aj subjektívne dôvody. Jedným z dôvodov poklesu stavov valašských oviec bol napríklad atak vlkov na letnom salaši v r. 1997, kedy chovateľ prišiel o 45 pôvodných valašských oviec.

V roku 1993 pôsobilo v chove 141 bahníc a 4 plemenné barany. Spolu sa narodilo 172 jahniat, čo predstavovalo plodnosť 121,9 %. Priemerná produkcia syra na bahnicu bola 16,1 kg (4,5 l na 1 kg syra). V roku 1994 pôsobilo v chove 122 ks bahníc a 4 plemenné barany. Narodilo sa 161 jahniat (plodnosť 140 %). V roku 1994 bolo pre ďalší chov vyselektovaných 41 jahničiek. Kontrola mliekovej úžitkovosti sa robila u 103 bahníc. Pre r. 1995 a ďalšie roky si KCHVO stanovil cieľ postupne zvyšovať stavy oviec na 280 – 300 ks. Predpokladal sa nákup bahníc požadovaného typu (sortiment vlny DE – E). K pripúšťaniu sa mali používať aj barany rohaté a s výskytom pigmentu. V chove sa odporučila vykonávať kontrola úžitkovosti čistokrvných zvierat a registrácia v plemennej knihe SZCH. V tomto období bol chov valašských oviec sústredený najmä v oblasti Liptova (Liptovské Revúce, LOD Likavka). V ďalších rokoch, najmä v r. 1996, 1997 a 1998, došlo k zmenám v početných stavoch oviec a najmä sa znížilo zastúpenie chovateľov valašských oviec. Na základe oficiálnych výsledkov z kontroly úžitkovosti, ktoré sú vedené na Účelovom zariadení Štátneho plemenárskeho ústavu v Žiline bola štruktúra stáda od r. 1997 nasledovná (tabuľka 36).

Tabuľka 36: Štruktúra stáda valašských oviec po roku 1997

Rok	Počet bahníc	Počet zaradených jahničiek	
		ks	%
1997/1998	30	-	-
1998/1999	32	8	25,0
1999/2000	42	15	35,7
2000/2001	30	8	26,7
2001/2002	38	8	21,1
2002/2003	42	15	35,7

V chove valašských oviec pôsobilo na základe údajov kontroly úžitkovosti spolu 11 plemenných baranov, po ktorých bol zatetovaný (zaradený na ďalší chov) počet jahniat uvedený v tabuľke 37.

Tabuľka 37: Plemenné barany pôsobiace v chove valašských oviec a počet ich potomkov

Poradové číslo	Číslo barana		Počet potomkov zaradených do chovu	Ročník zaradených jahniat
	Identifikačné číslo	LU – PU		
1	00224501	24312/7111	7	1994
2	00224502	24632/930	8	1994
3	00228037	85014/9491	2	1994
4	00226154	26033/171	20	1994,1995,1996
5	00223410	27361/6561	9	1995
6	00226184	23813/1050	13	1995,1996
7	00227998	23814/0281	12	1995,1996
8	00215644	24304/8530	21	1996,1997
9	00231034	24245/0492	10	1998,1999
10	00235793	24318/2172	31	2000,2001,2002
11	00241579	24311/64562	15	2003

Do ďalšieho chovu boli zaradené v prvých rokoch aj viaceré jahňatá po neznámych otcov, ktoré boli zapojené do kontroly úžitkovosti. Na základe bonitácie stáda oviec plemena valaška v r. 2004 je podľa údajov Klubu chovateľov valašských oviec a v súčasnosti jediného chovateľa valašských oviec (pán Ján Novosedlák) nasledovná štruktúra stáda valašských oviec (tabuľka 38).

Tabuľka 38: Štruktúra stáda valašských oviec v roku 2004

Kategória	Spolu	Z toho				
		čierne	strakaté	biele	rohaté	bezrohé
Bahnice	35	20	4	11	12	23
Jarky	14	8	2	4	4	10
Plemenné barany	2	1	-	1	2	-

Jarky hodnotené v roku 2004 mali sortiment vlny D (2 jarky), 9 jarkiek malo sortiment DE a 3 sortiment E. Pri 2 jarkách bol evidentný a veľmi výrazný mŕtvy vlas. Hmotnosť jariiek sa pohybovala medzi 35 – 42 kg. Všetky bahnice základného stáda sú zapísané v plemennej knihe. V roku 2004 bolo ponechaných na ďalší chov 7 jahničiek.

Základná charakteristika plemena

Pre valašky je charakteristický živý temperament, pevná konštitúcia, dobrá otužilosť, skromnosť, dobrá chodivosť v členitom teréne. Výborne odolávajú nepriaznivým poveternostným vplyvom (fujavice, rýchla zmena počasia, jarné a jesenné nočné mrazy). Valašky sú vhodné pre košarovanie pod otvoreným nebom i v daždivom počasi, čomu zodpovedá charakteristická stavba rúna. Vyznačujú sa dobrou schopnosťou prispôbiť sa drsnejším podmienkam horských a podhorských oblastí stredného a severného Slovenska.

Morfologické vlastnosti - exteriér

Valaška je malého telesného rámca. Výška na kohútiku 51-55 cm. Živá hmotnosť bahníc 30-35 kg, baranov 40 - 45 kg (v roku 1951 bola živá hmotnosť bahníc v kmeňových stádach v kontrole úžitkovosti 36 - 40 kg, u baranov 45 - 48 kg). Hlava jemná, suchá, klinovitá, s úzkym pyskom. Nosová línia baranov vypuklá, s dobre vyjadreným pohlavným výrazom. Uši tenké, stredne dlhé, postavené do bokov. Krk dlhý, tenký, pohyblivý. Nohy suché. Hrudník hlboký, ale úzky.

Hlava je neovlnená, obrast siaha po temeno. Obrast predných končatín nedosahuje zápästný kĺb, pri zadných po päťový kĺb. Slabý obrast brucha. Základná farba vlny je biela. Vyskytujú sa aj jedince čierne a strakaté. Oblíčajová časť neovlnená, časť nôh je pokrytá krátkou bielou krycou srst'ou. Na oblíčaji je prípustný pigment (bakeša, okaňa, muška). Barany sú spravidla rohaté, u bahníc je rohatosť prípustná (kornua). Najčastejšie nedostatky: malý telesný rámec, nízka živá hmotnosť, ostrý kohútik, úzky chrbát, úzky postoj predných a šabl'ovitý postoj zadných končatín.

Charakteristika vlny (rúna)

Vlna je hrubá, sortimentu DE - E - E/F - F, zmiešaná, pretože je zložená z viacerých typov vlasov. Prítomnosť rozdielnych vlasov v rúne spôsobuje nevyrovnanosť vlny v jemnosti a dĺžke, a to nielen v pramienku, v chumáčiku a v chumáči, ale aj topografickú.

Vlna valašky je v jemnosti veľmi nevyrovnaná s variačným rozpätím od 12 do 180 až 250 μm . Jemnosť vlnovlasov, ktoré vytvárajú v zmiešanom rúne podsadu, kolíše od 12 μm do 38 μm , s priemernou jemnosťou podsady 30 - 32 μm . Jemnosť polopesíkov kolíše od 32 μm do 64 μm , s priemernou jemnosťou 46 - 48 μm . Jemnosť pesíkov kolíše od 54 μm do 98 μm až 120 μm , s priemernou jemnosťou 78 - 84 μm . Jemnosť mŕtvych vlasov kolíše od 76 μm do 200 až 250 μm , s priemernou jemnosťou 94 - 98 μm .

Dĺžka vlny a podiel jednotlivých typov vlasov

Charakteristická je veľká rozdielnosť v dĺžke jednotlivých typov vlasov vytvárajúcich rúno valašky. Pri ročnej striži dosahuje dĺžka podsady 5 - 8 cm, polopesíkov 15 - 25 cm, pesíkov 30 - 40 cm, mŕtvych vlasov 3 - 8 cm. Významným ukazovateľom nevyrovnanosti vlny v dĺžke je podiel dĺžky podsady k pesíkom (Po/Pe), ktorý dosahuje len 15 - 25 %. V rúne oviec plemena valaška sa nachádza v priemere 70 % podsadových vlasov, 9 %, polopesíkov, pesíky a mŕtve vlasy tvoria 21 %.

Stavba rúna

Povrch rúna vytvárajú slabo vlnité chumáčiky kužeľovitého tvaru, ktoré sú v základnej časti pri koži širšie a smerom na povrch rúna (ku koncu chumáčikov) sa zužujú do výrazne hrubých pesíkov. Rúno má splývavý charakter. Táto stavba rúna má veľký význam pre termoreguláciu. Tento charakteristický, často mnohostranný tvar chumáčenia rúna je ovplyvňovaný početnosťou jednotlivých typov vlasov, dĺžkou podsady a hrúbkou pesíkov.

Produkčno-biologické vlastnosti

V závislosti od chovateľských podmienok sa ročná produkcia potnej vlny bahníc je od 1,2 do 2,4 kg a baranov od 1,8 do 2,5 kg. Valaška je dvojstrižné plemeno, strihané na jar (po vyhnaní na pastvu - máj) a na jeseň (september). Ročná produkcia mlieka za laktáciu bola v minulosti veľmi nevyrovnaná v rámci plemena, stád a pohybovala sa od 60 do 120 litrov (vynikajúce bahnice v kmeňových stádach produkovali až 150 litrov mlieka).

Plodnosť v kontrolných stádach bola od 95 % do 105 %, v úžitkových chovoch výrazne nižšia. Percento výskytu dvojičiek bolo nízke (2 -15 %). Plemeno charakterizovala nízka plodnosť. Viacpočetné vrhy boli menej vítané. V praxi sa robila často nežiaduca kontraselekcia na početnosť vrhu. Valaška boli typicky sezónne polyestrické plemeno s hromadným výskytom ruje v jesennom období (október, november). Vonkajšia fáza pohlavného cyklu - ruja bola výrazne ovplyvňovaná klimatickými a chovateľskými podmienkami, čo sa často prejavilo dlhým pripúšťacím obdobím (nepravidelnosť v priebehu pohlavného cyklu - nízke % zabrezávania).

Úžitkové a reprodukčné vlastnosti oviec v kontrolovaných chovoch

Výsledky kontroly úžitkovosti oviec z centrálnej evidencie ŠPÚ SR – UPZ Žilina sú uvedené v tabuľkách 39 - 42. Intenzitu rastu jahniat bola hodnotená v rokoch 1999 – 2003, mliekovú úžitkovosť 2000 – 2003 a reprodukčné ukazovatele 1998 – 2003. V tabuľke 42 sú uvedené aj primárne údaje získané v rámci kontroly úžitkovosti, ale neboli v čase spracovania správy centrálne evidované v ÚZ ŠPU v Žiline. Ide

o údaje zisťované a evidované v rámci Slovenského zväzu chovateľov Bratislava. K spracovaniu primárnych údajov sme použili balík matematicko - štatistických programov SAS/STAT, ver. 8.1.

V tabuľke 39 sú uvedené základné variačno – štatistické charakteristiky pre intenzitu rastu jahniat valašských oviec. Priemerná hmotnosť jahniat pri narodení bola 3,14 ± 0,299 kg, pri odstave vo veku 48 dní 17,42 ± 1,121 kg a priemerný denný prírastok bol pri valašských jahňatách takmer 300 g (0,299 ± 0,029 kg).

Tabuľka 39: Základné variačno – štatistické charakteristiky pre intenzitu rastu jahniat valašských oviec

Ukazovateľ	Hmotnosť pri narodení (kg)	Hmotnosť pri odstave (kg)	Vek jahniat pri odstave (dni)	Priemerný denný prírastok (kg)
Počet jahniat	55	55	55	55
Priemer	3,14	17,42	48,3	0,299
Smerodajná odchýlka	0,299	1,121	5,71	0,029
Variačný koeficient	9,52	6,43	11,82	9,70
Minimálna hodnota	2,5	15,0	40	0,240
Maximálna hodnota	3,6	22,0	60	0,383

Uvedené údaje môžeme považovať za veľmi vysoké, ak sa jedná o pôvodné plemeno valaška (viď plemenný štandard). Priemerný denný prírastok 300 g sa považuje za veľmi dobrý aj pri čistokrvných jahňatách zošľachtenej valašky. V danej populácii pritom išlo najmä o jahničky, pri ktorých je intenzita rastu nižšia ako pri baránkoch. Z analyzovaných negenetických faktorov mal na hmotnosť jahniat pri odstave významný vplyv kontrolný rok ($P < 0,01$), veľkosť vrhu a pohlavie ($P < 0,05$) a tiež vek jahniat pri odstave ($P < 0,001$). Na priemerné denné prírastky mali vysoko významný vplyv pohlavie a vek jahniat pri odstave.

Základné variačno - štatistické charakteristiky pre produkciu a zloženie mlieka valašských oviec sú uvedené v tabuľkách 40 a 41. Skutočná, nekorigovaná produkcia mlieka valašských oviec, pri priemernej dĺžke laktácie 117,5 dňa, bola 73,7 litra (tabuľka 40). Priemerná denná produkcia mlieka po odstave jahniat bola 627,3 ml mlieka, s rozpätím (349,4 až 1061,1 ml). Priemerný obsah tuku (7,56 %), bielkovín (5,70 %) i laktózy (4,60 %) i variabilita zložiek mlieka je podobná ako

u zošľachtenej valašky a cigáje. Normovaná produkcia mlieka valašských oviec (94,1 litra; tabuľka 40, resp. 89,09 l; tabuľka 41) je nižšia ako sa dosahuje v kontrole úžitkovosti zošľachtenej valašky a cigájky.

Tabuľka 40: Základné variačno – štatistické charakteristiky produkcie mlieka valašských bahníc

Ukazovateľ	Skutočná produkcia mlieka (l)	Normovaná produkcia mlieka (l)	Priemerná denná produkcia mlieka (ml)	Dĺžka dojnej periódy (dni)	Interval medzi obahnením a 1. KMM (dni)
Počet bahníc	62	62	62	62	62
Priemer	73,7	94,1	627,3	117,5	65,5
Smerodajná odchýlka	16,10	20,80	138,65	3,58	13,41
Variačný koeficient	21,84	22,10	22,10	3,04	20,47
Minimálna hodnota	39,1	52,41	349,4	111	30
Maximálna hodnota	122,0	159,17	1061,1	121	88

(KMM – kontrolné meranie mlieka)

Tabuľka 41: Základné variačno – štatistické charakteristiky hlavných zložiek mlieka valašských bahníc

Ukazovateľ	Obsah tuku (%)	Obsah bielkovín (%)	Obsah laktózy (%)	Obsah sušiny (%)	Obsah BTS (%)
Počet bahníc	62	62	62	62	62
Priemer	7,56	5,70	4,60	17,94	10,38
Smerodajná odchýlka	0,855	0,344	0,395	1,340	0,648
Variačný koeficient	11,31	6,04	8,59	7,46	6,24
Minimálna hodnota	3,47	3,63	2,20	9,39	5,92
Maximálna hodnota	9,22	6,20	5,13	19,78	11,23

Skutočná i priemerná denná produkcia mlieka boli štatisticky vysoko významne ovplyvnené faktorom poradie laktácie ($P < 0,01$), dĺžka dojenej periódy a intervalom medzi obahnením a 1. kontrolným nádojom mlieka“ ($P < 0,05$). Skutočná i priemerná denná produkcia mlieka bola pri prvôstkach podľa očakávania nižšia (65,87 l, resp. 559,75 ml) ako starších bahniciach. S vekom sa produkcia mlieka zvyšovala, najvyššia bola pri bahniciach na 4. laktácii (88,97 l, resp. 759,33 ml).

Priemerné hodnoty obsahu hlavných zložiek mlieka (tabuľka 42) sú porovnateľné s výsledkami zošľachtenej valašky a cigáje.

Tabuľka 42: Výsledky kontroly mliekovej užítkovosti oviec plemena valaška (prepočet na 3. laktáciu) na základe údajov Slovenského zväzu chovateľov

Rok	Počet laktácií	Mlieko (l)	Tuk		Bielkoviny		Laktóza	
			kg	%	kg	%	kg	%
1997	129	71,54	5,29	7,39	4,07	5,69	3,49	4,88
2000	30	94,94	7,41	7,82	5,39	5,68	4,30	4,53
2001	30	104,81	7,86	7,52	6,03	5,76	5,00	4,76
2002	30	83,97	6,69	7,97	4,82	5,75	3,81	4,54
2003	35	90,17	6,13	6,82	5,34	5,93	4,06	4,49
Priemer	51	89,09	6,68	7,50	5,13	5,76	4,13	4,64

V tabuľke 43 sú uvedené základné variačno – štatistické údaje reprodukčných ukazovateľa valašských oviec, a to veľkosť vrhu bahnic a celková hmotnosť jahniat pri narodení. Priemerná veľkosť vrhu valašských oviec za sledované obdobie bola 1,336; s rozpätím 1 až 3 jahňatá. Celková hmotnosť valašských jahniat pri narodení (hmotnosť vrhu) bola v priemere 4,15 kg, s rozpätím 2,50 až 6,50 kg. Na veľkosť vrhu nemal významný vplyv faktor kontrolný rok, napriek značným rozdielom medzi 6 analyzovanými rokmi (1,229 až 1,499). Vek matiek mal štatisticky významný vplyv na veľkosť vrhu ($P < 0,05$), keď najnižšiu plodnosť mali prvôstky (veľkosť vrhu = 1,17), naopak najvyššiu bahnice 6 ročné (1,59).

Tabuľka 43: Základné variačno – štatistické charakteristiky vybraných reprodukčných ukazovateľov valašských oviec

Ukazovateľ	Veľkosť vrhu	Celková hmotnosť vrhu pri narodení (kg)
Počet bahnic	208	115
Priemer	1,336	4,15
Smerodajná odchýlka	0,493	1,341
Variačný koeficient	36,90	32,31
Minimálna hodnota	1	2,50
Maximálna hodnota	3	6,50

Z výsledkov kontroly úžitkovosti je možné konštatovať, že doteraz tvorená populácia pôvodných valašských oviec sa v produkčných a reprodukčných ukazovateľoch výraznejšie neodlišuje od plemena zošľachtená valaška.

Čiastkové výsledky genotypizácie PrP génu (scrapia – krívačka)

V roku 2002 bolo odobrané vzorky krvi 20 bahníc zo stáda valašských oviec Jána Novosedláka (IČ stáda 810102098) za účelom stanovenia genotypu proteínu PrP (tabuľka 44).

Genotypizácia bola vykonaná v genetickom laboratóriu Výskumného ústavu živočíšnej výroby v Nitre. Analýzy vykonali **Vašíček, Blahová, 2...**. Polymorfizmus bol analyzovaný v kodónoch 136 a 154 restričným enzýmom *RcaI* (*BspHI*) T/CATGA. Polymorfizmus v kodóne 171 nebolo možné vtedy dostupnými technikami (s použitím restričného enzýmu) detegovať. Preto uvedené výsledky možno považovať len za čiastkové. Na selekciu zvierat s predispozíciou na scrapie treba totiž poznať polymorfizmus vo všetkých troch (134, 154, 171) kodónoch.

Z výsledkov uvedených v tabuľke 44 je zrejmé, že ani jeden testovaný jedinec nie je nositeľom alely VRQ. Jedinca homozygotného genotypu VRQ/VRQ alebo heterozygotného genotypu VRQ/+ sú zaraďované podľa medzinárodne prijatých zásad do skupiny IV. a V. Ovce zaraďované do tejto skupiny sú najviac vnímavé na ochorenie klusavkou. Najviac rezistentné voči scrapii sú jedince genotypu ARR/ARR (skupina I). V niektorých krajinách EÚ môžu byť v plemenitbe použité len plemenné barany tohto genotypu. Zdá sa, že jedince tohto genotypu budú zastúpené u oviec plemena valaška v relatívne vysokej frekvencii. Jedinca, ktoré sú nositeľmi alely ARH, ARQ, AHQ sú zaraďované z hľadiska vnímavosti na srapiu do II. a III. skupiny. Je možno predpokladať výskyt oviec tohto genotypu. (tabuľka 44). Tieto jedince sú relatívne rezistentné na toto ochorenie zaraďované medzi TSE (prenosné špongiiformné encefalopatie).

Tabuľka 44: Výsledky čiastkovej genotypizácie priónového proteínu

Číslo vzorky	Čiastkový genotyp PrP
1	AR/AR
2	AH/AR
3	AR/AR
4	AR/AR
5	AR/AR
6	AR/AR
7	AH/AR
8	AR/AR
9	AR/AR

10	AR/AR
11	AR/AR
12	AR/AR
13	AH/AR
14	AR/AR
15	AH/AR
16	AR/AR
17	AH/AR
18	AR/AR
19	AR/AR
20	AH/AR

Popis šľachtiteľského programu, in situ konzervovanie, ex situ konzervovanie

V zmysle odporúčania Klubu chovateľov valašských oviec by sa malo základné stádo rozšíriť na minimálne 150 čistokrvných bahníc. Z hľadiska uchovania a regenerácie plemena bude v ďalších rokoch nevyhnutné :

- Výrazne rozšíriť počet chovov najmä za účelom zvýšenia počtu odchovaných baranov. V ďalších rokoch postupne znižovať pomer medzi pohlaviami až na konečných 1 : 5 až 10, tak aby sa zvýšila efektívna veľkosť populácie.
- Centrálne monitorovať výber a pohyb plemenných zvierat ako aj možný ročný nárast intenzity príbuzenskej plemenitby.
- Z časti chovu vytvoriť uzavretý nukleus bahníc. V ostatnej časti populácie využívať genofond zahraničných populácií (Česká republika, Nemecko a Švajčiarsko).
- V oblasti Liptova, Zamaguria, Spiša selektovať typy oviec blízke pôvodnému valašskému plemenu.

V šľachtení sa budú realizovať opatrenia pre zachovanie širšieho spektra génov, ktoré sa vyskytujú v populácii valašských oviec a ktoré podmieňujú najmä exteriérové znaky pôvodnej valašky. Chovným cieľom je uchovanie plemena v pôvodnom type, s výbornou chodivosťou a prežívateľnosťou. Požiadavky na kvalitu vlny sú vyjadrené sortimentom D – F, so splývavým charakterom rúna, s pomerom podsady a pesíka pod 60 %.

Všetky zvieratá génovej rezervy musia byť evidované a označené v súlade s požiadavkami Centrálnej evidencie hospodárskych zvierat. Za vedenie Plemennej knihy na Slovensku zodpovedá Zväz chovateľov oviec a kôz so sídlom v Banskej Bystrici. Kontrola úžitkovosti valašských oviec sa bude vykonávať ako u dojných oviec s kombinovanou úžitkovosťou. Pri výbere zvierat na ďalší chov sa bude prihliadať na plemenný typ a zdravotný stav jahniat. Barany budú vyberané na ďalší chov na základe rodokmeňa a genetického založenia v sledovaných lokusoch, ktoré podmieňujú najmä exteriérové znaky, tak aby boli zachované všetky alely na

---

sledovaných lokusoch. Zostavovanie rodičovských párov sa bude riadiť požiadavkou na zachovanie trvalo udržateľného stupňa rozvoja.

Perspektívne sa uvažuje s uchovaním plemena metódami ex situ. Žiadúce bude najmä uchovanie inseminačných dávok baranov.

Organizácia zodpovedná za rozvoj plemena

Zodpovednosťou za rozvoj plemena bol poverený Klub chovateľov valašských oviec so sídlom v Ružomberku, ktorý pôsobí v rámci Slovenského zväzu chovateľov, Bratislava. Populácia valašky je považovaná za kritickú (Scherf, 2000).

Plemenný štandard a chovný cieľ plemena valaška

Chovný cieľ a plemenný štandard bol stanovený na základe materiálov Klubu chovateľov valašských oviec SZCH so sídlom v Ružomberku, prác Gajdošíka (2003), publikácií nadácie Pro Specie Rara, Pindáka et al. (2003) a Milerskeho (2004).

Cieľom chovu je revitalizácia valašských oviec pôvodného typu. Šľachtiteľská práca v populácii bude zameraná na udržanie genetickej premenlivosti v populácii, zachovaní charakteristických vlastností a typických znakov exteriéru. Budú udržiavané všetky súčasne sa vyskytujúce varianty sfarbenia so snahou o regeneráciu ďalších pôvodne sa vyskytujúcich sfarbení valašských oviec.

Valašské ovce sú nenáročné, odolné plemeno, prispôbené chovu v horských podmienkach. Sú schopné zúžitkovať chudobnejšiu pastvu, vynikajú výbornou chodivosťou a dobre znášajú dlhé obdobie zimného kŕmenia. Poskytujú trojstrannú úžitkovosť mlieko-mäso-vlna.

Plemeno je menšieho až stredného telesného rámca, na vyššej nohe, pevnej konštitúcie, respiratorného typu, živého temperamentu. Hlava je jemná, suchá, vysoko nosená s pravidelne utváranými úzkymi čelustami. Pri bahniciach klinovitého tvaru a baranov mierne klabonosá. Hlava je dobre pokrytá jemnou, priliehavou srstou, s drobnou šticou vlny. Oči živé, tmavé. Uši sú krátke, smerujúce do strán. Charakteristickým znakom baranov valašských oviec sú rohy rôzneho tvaru, najčastejšie sú špirálovite zatočené a na boky vybiehajúce. Bahnice môžu byť bezrohé (šute) alebo rohaté (kornuty).

Krk je dlhý, umožňujúci dobrú pohyblivosť hlavy pri spásaní porastu v neprístupných miestach, okusovanie vyšších partií drevín a krovín, či vzpriamanie hlavy vysoko nad úroveň terénu pri pozorovaní okolia. Pevne je viazaná k trupu, plynulo naväzujúca na krk. Hrudník je za lopatkou užší, dozadu sa rozširujúci, dlhý a primerane hlboký. Chrbát je dlhý, rovný, s primeraným osvalením. Brucho je priestorné, poskytujúce dostatok miesta pre tráviaci trakt. Požaduje sa primerane dlhý, mierne sklonený zadok a dostatočne priestorná panva. Končatiny sú pevné, suché s pravidelnými postojmi. Sponka stredne dlhá, pevná, dobre utvorená. Paznechty menšie, zovreté, tvorené kvalitnou tvrdou rohovinou.

Rúno valašských oviec je zmiešaného charakteru. Priemer najhrubších pesíkov dosahuje až 150 µm (sortiment F). Podsada je tvorená pravými vlnovlasmi. Je nepravidelne zvlnená, dosahuje asi ¼ dĺžky pesíkov a tvorí pri koži ochrannú vrstvu proti chladu. Jemnosťou sa podsada Valašských oviec vyrovná jemnosti merinovej vlny (10-30 µm). Pesíky spolu s podsadou tvoria charakteristické mierne zvlnené pramienky, ktorých dĺžka pri jednoročnej striži dosahuje 30-40 cm. Rúno je splývavé, pramienky vlny sa po oboch stranách tela vzájomne prekrývajú poskytujú tak ovciam ochranu voči zrážkam. Neovlnené zostávajú končatiny po kĺby zápästné a zanártne a tiež hlava (okrem drobnej štiece vlny na temene a čele).

Valašské ovce sa vyskytovali vo viacerých farebných odtieňoch. Bielé zafarbenie (belica) - plášťovo biele sfarbenie bez odznakov. Bekaša - čierne nepravidelné škvrny na hlave a končatinách, vlna je biela. Okala - čierne škvrny okolo mulca, očí, čierne sfarbené ušné boltce, vlna je biela. Čierne sfarbenie - plášťovo čierne sfarbenie. Jazvečie sfarbenie - plášťovo čierne sfarbenie s bielou hviezdíčkou alebo lysinou na hlave a bielym koncom chvosta. Čiernošedé sfarbenie (laika) - rúno je tvorené čiernymi i svetlými vlasmi, hlava a končatiny sú väčšinou pokryté čiernou srst'ou. Strakaté sfarbenie - na trupe sú plochy pokryté čiernou vlnou. Tieto ovce boli prevažne vyrad'ované z chovu.

Pohlavný dimorfizmus je u valašských oviec výrazný. Semeníky baranov by mali byť dobre a súmerne vyvinuté s hladkým povrchom a pravidelne utváranými prísemeníkmi. Vonkajšie pohlavné ústrojenstvo bahníc má mať odpovedajúci tvar a veľkosť, bez morfológických zmien. U laktujúcich bahníc sa požadujú dobre utvorené vemená polovajcovitého tvaru.